

Відходи в діяльності сільськогосподарських підприємств

Практичні рекомендації – як уникнути
санкцій контролюючих органів

**ІВАН
ПАЛАМАРЧУК,**
заслужений
природоохоронець
України, автор
журналу «**АгроPRO**»

БЛОК 1.

Правове регулювання поводження з відходами

- **Базові закони:**

«Про охорону навколишнього природного середовища»

«Про відходи»

- **Закони, що регулюють окремі потоки та інші аспекти поводження з відходами:**

Кодекс України про надра

Гірничий закон України

«Про хімічні джерела струму»

«Про поводження з радіоактивними відходами»,

"Про металобрухт",

«Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»,

«Про житлово-комунальні послуги»,

«Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції»,

Правове регулювання поведження з відходами.

- ЗУ "Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною" від 07.04.2015 №287;
- Закон України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року № 962-IV;
- Податковий кодекс України та ін.
- ЗУ «Про пестициди та агрохімікати»

Правове регулювання поводження з відходами.

- Пост КМУ «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів» від 13 липня 2000 р. N 1120;
- Пост КМУ «Деякі питання збирання, заготівлі та утилізації зношених шин» від 27 липня 2011 р. N 1136;
- ПОСТ КМУ «Деякі питання збирання, перевезення, зберігання, оброблення (перероблення), утилізації та/або знешкодження відпрацьованих мастил (олив)» від 17.12.2012 №1221;
- Пост КМУ «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми» від 18.02.2016 №118;
- Пост КМУ «Про затвердження Порядку виявлення та обліку безхазяйних відходів» від 3 серпня 1998 р. N 1217.

Правове регулювання поводження з відходами.

- Пост КМУ «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів» від 1 листопада 1999 р. N 2034;
- Пост КМУ «Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів» від 3 серпня 1998 р. N 1216;
- Пост КМУ «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами» від від 13 липня 2016 р. № 446;
- Наказ Мінприроди «Про затвердження Інструкції про зміст і складання паспорта місць видалення відходів» від 14.01.99 N 12;
- Наказ Мінекономіки «Про затвердження Порядку збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації використаної тари (упаковки)» від 02.10.2001 N 224

Правове регулювання поводження з відходами.

- Наказ МОЗ «Про затвердження Державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць» від 17.03.2011 №145;
- Наказ МОЗ «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів» від 19.06.96 №173;
- Наказ Мінрегіонбуду " Методичні рекомендації щодо збирання відходів електричного та електронного обладнання, що є у складі побутових відходів" від 22.01.2013 №15;
- Наказ Мінрегіонбуду та ЖКГ " Про затвердження Методики роздільного збирання побутових відходів" від 01.08.2011 №133;

Правове регулювання поводження з відходами.

- Наказ Мінприроди «Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства екології та природних ресурсів України з обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями з питань охорони навколишнього природного середовища» від 31.03.2017 № 150 (екологічний паспорт).
- Наказ Державної служби статистики України «Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) "Утворення та поводження з відходами" від 9.06.2020 № 190.
- Пост КМУ «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією» від 06 березня 2019 р. № 182.

Правове регулювання поводження з відходами.

- ***Наказ Міндержресурсів «Про затвердження Правил застосування, обігу і повернення засобів упаковки багаторазового використання і Правил повторного використання дерев'яної, картонної тари та паперових мішків» від 16 червня 1992 року N 15***

Загальне регулювання

- Закон України «**Про охорону навколишнього природного середовища**

Формування економічного механізму екологічного регулювання в Україні, екологічний податок.

Закон України «Про відходи»

- відходи - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення;

ЗУ «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною»

- гній - будь-які екскременти та/або сеча сільськогосподарських тварин, крім риби, з підстилкою або без неї;
- 11⁻¹) органічні добрива та покращувачі ґрунту - продукти тваринного походження, що використовуються для забезпечення чи покращення живлення рослин та/або фізичних, хімічних властивостей, біологічної активності ґрунту та які можуть включати компостовані або перероблені гній, немінералізоване гуано, вміст травного тракту та залишки їх біологічної переробки;

- **Стаття 12.** Побічні продукти тваринного по
- ходження, що належать до категорії II
- б) гній, немінералізоване гуано і вміст травного тракту;

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку вилучення, утилізації, знищення та знешкодження непридатних або заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів та тари від них» від 27.03.1996

- Утилізація, знищення та знешкодження непридатних або заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів та тари від них здійснюються підприємствами, на яких вони виготовлені, а також іншими підприємствами, що мають ліцензію Міндовкілля на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами

Обов'язки суб'єктів господарської діяльності у сфері поведження з відходами

запобігати утворенню та зменшувати обсяги утворення відходів;

визначати склад і властивості відходів, що утворюються, а також за погодженням із спеціально уповноваженими органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища ступінь їх небезпечності для навколишнього природного середовища та здоров'я людини;

на основі матеріально-сировинних балансів виробництва виявляти і вести первинний поточний облік кількості, типу і складу відходів, що утворюються, збираються, перевозяться, зберігаються, обробляються, утилізуються, знешкоджуються та видаляються, і подавати щодо них статистичну звітність у встановленому порядку

забезпечувати повне збирання, належне зберігання та недопущення знищення і псування відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, що відповідає вимогам екологічної безпеки;

здійснювати організаційні, науково-технічні та технологічні заходи для максимальної утилізації відходів, реалізації чи передачі їх іншим споживачам або підприємствам, установам та організаціям, що займаються збиранням, обробленням та утилізацією відходів, а також забезпечувати за власний рахунок екологічно обгрунтоване видалення тих відходів, що не підлягають утилізації;

не допускати зберігання та видалення відходів у несанкціонованих місцях чи об'єктах;

здійснювати контроль за станом місць чи об'єктів розміщення власних відходів;

своєчасно в установленому порядку сплачувати екологічний податок, що справляється за розміщення відходів

забезпечувати розробку в установленому порядку та виконання планів організації роботи у сфері поведження з відходами;

мати погоджений із спеціально уповноваженими органами виконавчої влади план дій на випадок виникнення надзвичайної ситуації, пов'язаної з поведженням з небезпечними відходами;

Відносини права власності на відходи

- Відходи є об'єктом права власності
- підприємства-виробники відходів визнаються їх власниками (і несуть всю відповідальність за безпечне поводження з ними)(Закон України «Про відходи»)
- при визначенні ресурсної цінності відходів і надання статусу техногенних родовищ вони входять в державний фонд надр (Кодекс України про надра)
- **відходи, які в технологічному циклі переробляються згідно з затвердженими регламентами на певні види продукції, для даного виробництва не є відходами і відповідно не класифікуються як відходи.** Не підпадають під категорію відходів також новоутворені речовини, якщо вони утворюються в одному виробництві, а використовуються в іншому та підпадають під дію нормативних документів (ДСТУ, ГОСТ, ТУ, СП), як сировина для виробництва певних видів продукції. При цьому рух та облік таких продуктів на підприємстві повинен бути відображений в технологічних регламентах виробництва, в яких вони утворюються і в яких використовуються.
- Якщо ті чи інші речовини (продукти, залишки), в тому числі і металургійні шлами і шлаки, видаляються з підприємства в шламонакопичувачі чи інші об'єкти, зберігаються на території підприємства, передаються іншим підприємствам (за відсутності нормативних документів на них як сировину для виробництва певних видів продукції), то вони підпадають під категорію відходів і підлягають відповідному обліку.

БЛОК 2. Облік відходів

- Законом України «Про відходи» (стаття 5) серед основних принципів і напрямів державної політики у сфері поводження з відходами визначено «и) обов'язковий облік відходів на основі їх класифікації та паспортизації».
- Статтею 26 цього ж закону визначено, що державному обліку підлягають в обов'язковому порядку всі відходи, що утворюються на території України і на які поширюється дія закону, а порядок її здійснення встановлюється Кабінетом Міністрів України. Статтею 20 Закону України «Про відходи» організацію обліку відходів віднесено до повноважень місцевих державних адміністрацій.
- Порядок ведення державного обліку та паспортизації відходів затверджений постановою КМУ від 1 листопада 1999 р. N 2034.
- Система державного обліку це передусім комплексна система, яка послідовно має включати формування, збирання і групування облікових даних про відходи, а також оброблення, зберігання, аналіз та представлення відповідної інформації.
- Відповідно до цього при побудові обліково-інформаційної системи з відходів доцільно вичленити три її ієрархічні рівні, а саме:
- первинний облік відходів, включаючи їх виявлення та паспортизацію, а також ведення реєстрових карт;
- базовий статистичний облік;

Управління відходами на рівні підприємства

Порядок здійснення операцій

- Виявлення відходів,
- ідентифікація,
- інвентаризація,
- класифікація,
- постановки на первинний облік,
- нормування утворення відходів
- паспортизація відходів,

Ці роботи виконуються в межах діючих законодавчих і нормативних актів.

Їх слід розглядати як послідовні етапи, кожний з яких пов'язаний і обумовлений попереднім. Без забезпечення системи (проведення інвентаризації та ідентифікації відходів виробництва і споживання, розробки паспортів відходів і карток об'єкту утворення відходів, розрахунків нормативів утворення відходів, ведення журналів первинного обліку і поточного контролю утворення кожного виду відходів) неможливо забезпечити правильний облік відходів, обчислення відповідних зборів до бюджету, виконання вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 1.11.99 № 2034, якою затверджено Порядок ведення державного обліку та паспортизації відходів.

Виявлення відходів

- **Виявлення** відходів здійснюється на основі матеріально-сировинних балансів технологічних процесів (робіт, послуг) шляхом їх оцінки та згідно з нормативними документами та технологічними регламентами з подальшим їх нормуванням на одиницю продукції, сировини, енергії тощо.
- Виявлення відходів здійснюється на основі первинних даних про:
  - види економічної (господарської) діяльності підприємства та його структурних підрозділів;
  - види сировини та матеріалів, що використовуються на підприємстві.
  - технологічні процеси (виконання робіт, надання послуг), що є джерелами утворення відходів.
- **Систематизація** інформації про наявність та місцезнаходження джерел утворення відходів у відповідності з фактичним станом розміщення технологічних об'єктів підприємства;
- В процесі виявлення відходів враховуються відходи, утворення яких прогнозується на основі даних про завершення інноваційного циклу створення нових чи удосконалення діючих виробничих процесів.
- **Визначення переліку відходів**, виходячи з матеріально-сировинних балансів по кожному виробничому процесу з урахуванням встановлених регламентів, інструкцій, методик, стандартів, технічних умов та інших нормативних документів.
- Виявлення відходів може здійснюватись також в процесі інвентаризації.
-

Ідентифікація відходів

- **Ідентифікація** виявлених відходів здійснюється з метою встановлення їх належності до відповідної категорії відходів згідно з класифікаторами відходів, що функціонують на різних ієрархічних рівнях.
- Ідентифікація відходів передбачає визначення їх виду, складу, стану, походження за технологічними і економічними характеристиками з використанням існуючої нормативної, довідкової та кодифікаційної документації та віднесення до певних категорій з наступною класифікацією.
- Ідентифікацію проводять шляхом віднесення відходів до певних категорій та класифікаційних груп, виходячи з їх походження, складу, стану, небезпеки для довкілля та здоров'я людини, технологічних можливостей знешкодження, утилізації чи видалення. Ідентифікацію проводять на підставі:
  - - фізичного (агрегатного) стану відходів та визначення їх хімічного, речовинного та гранулометричного складу за стандартними методиками;
  - - санітарно-гігієнічного обстеження з метою визначення класу небезпеки для здоров'я людей, яке здійснюють згідно з чинними нормативними документами;
  - - визначення радіаційно-гігієнічних характеристик;
  - - оцінки небезпечних властивостей.
- На основі отриманих в процесі ідентифікації даних складають характеристику відходів, яка включає агрегатний стан, клас небезпеки (в т.ч. за токсичністю), хімічний та/або матеріальний (речовинний) склад, фізико-механічні та інші властивості.
- За характеристиками (властивостями, ознаками) відходів визначають їх підпадання під вимоги НД, класифікацій та відносять до певних категорій матеріалів чи речовин.

Інвентаризація відходів

- **Інвентаризація відходів** – комплекс разових організаційно - технічних заходів з виявлення, ідентифікації, опису і реєстрації відходів, обліку об'ємів їх утворення, утилізації та видалення, а також виявлення та обстеження місць утворення відходів та об'єктів поводження з ними.

Інвентаризацію здійснюють у встановленому порядку за рішенням державних, регіональних, галузевих органів управління чи адміністрації підприємства. Відповідно інвентаризація може мати загальнодержавний, регіональний, галузевий чи внутрішньовиробничий статус. Інвентаризацію проводять згідно з інструкціями та встановленими органами управління завданнями, де зазначають вихідні критерії для включення в дане статистичне обстеження тих чи інших об'єктів.

- Призначення відповідальних працівників підприємства

Збір первинних даних, розробка програми Інвентаризації, складання схем технологічних процесів та визначення джерел утворення відходів, а також визначення загального переліку відходів:

- загальна характеристика підприємства;
- номенклатури продукції
- Використання сировини, напівфабрикатів та матеріалів, тара та пакувальні матеріали;
- схема виробничої структури підприємства
- виділення і визначення елементарних технологічних процесів
- Визначення кількісних значень вхідних та вихідних параметрів технологічних процесів.
- Визначення джерел утворення відходів
- визначення відходів на виході з технологічного процесу
- Визначення переліку відходів, що утворюються на підприємстві, їх кількісні та якісні характеристики, фізико – хімічні властивості та класи небезпеки

З використанням всієї наявної інформації скласти остаточні схеми потоку відходів.

Оформити результати інвентаризації. Мають містити таблиці, а також пояснення в довільній формі з додаванням статистичних звітів та форм первинного обліку відходів (№ 1- ВТ) .

Класифікація відходів.

- **Класифікатор відходів ДК 005-96**
- **Класифікація відходів за класами небезпеки** здійснюється згідно ДСанПіН 2.2.7.029-99 "Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення", затвердженими постановою головного державного санітарного лікаря України 01.07.1999 N 29.
- **Класифікація відходів з метою перевезення (як небезпечних вантажів)**
- Згідно з Законом України «Про перевезення небезпечних вантажів» визначено такі класи небезпечних вантажів:
  - клас 1 – вибухонебезпечні речовини;
  - клас 2 – гази стиснені, зріджені і розчинені під тиском;
  - клас 3 – легкозаймисті рідини;
  - клас 4 – легкозаймисті речовини і матеріали;
  - клас 5 – окислювальні речовини (ОК) і органічні піроксени;
  - клас 6 – отруйні (токсичні) речовини (ОР) і інфекційні речовини;
  - клас 7 – радіоактивні речовини;
  - клас 8 – корозійні речовини;
  - клас 9 – інші небезпечні речовини.
- **Жовтий та Зелений переліки відходів.** Зазначені Переліки затверджені постановою КМУ від 13 липня 2000 р. N 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів».
- **Статистична номенклатура відходів,** Наказ Державного комітету статистики України 09.12.2010 № 492

Первинний облік відходів

- **Первинний облік відходів** - реєстрація в первинних документах руху відходів, що утворюються на підприємстві (установі, організації), у процесі господарської діяльності з визначенням їх якісних та кількісних характеристик.
- Первинний облік відходів включає: виявлення відходів, їх ідентифікацію, нормування, класифікацію, паспортизацію та визначення технологій поводження з ними та документальне оформлення результатів.
- Згідно з Наказом Мінприроди України 07.07.2008 № 342 первинний облік відходів здійснюється за типовою **формою № 1-ВТ**. Цим же наказом затверджено інструкцію по її заповненню.
- Інструкція встановлює порядок ведення первинного обліку відходів та пакувальних матеріалів і тари **за типовою формою № 1-ВТ “Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари”**, яку заповнюють підприємства, установи, організації усіх форм власності, видів економічної діяльності та організаційно-правових форм господарювання і фізичні особи – підприємці у процесі діяльності яких утворюються відходи, у тому числі відходи пакувальних матеріалів і тари .

Визначення класу небезпеки відходів розрахунковим методом

- розрахунковим методом, коли установлений фізико-хімічний склад відходів, за LD₅₀ або ГДК екзогенних хімічних речовин у ґрунті
- Якщо для конкретного виду промислових відходів розроблено та впроваджено технологію утилізації, знешкодження або оброблення, які призводять до усунення чи значного зменшення негативного впливу відходів на біоценози об'єктів довкілля, насамперед ґрунту, слід визначати клас небезпеки відходів - за LD₅₀ згідно з формулами 1 і 2:

- $$K_i = \frac{\lg(LD_{50})_i}{(S + 0,1F + C_{B_i})}, \quad (1)$$

- де K_i - індекс токсичності кожного хімічного інгредієнта, що входить до складу відходу, величину K_i округлюють до першого знака після коми; lg(LD₅₀) - логарифм середньої смертельної дози хімічного інгредієнта при введенні в шлунок (LD₅₀- знаходять за довідниками [1 - 4]); S - коефіцієнт, який відображає розчинність хімічного інгредієнта у воді (за допомогою довідника [5] знаходять розчинність хімічного інгредієнта у воді в грамах на 100 г води при температурі не вище 25⁰ С, цю величину ділять на 100 і отримують безрозмірний коефіцієнт S, який в більшості випадків знаходиться в інтервалі від 0 до 1);
- F - коефіцієнт леткості хімічного інгредієнта (за допомогою довідників [6, 7] визначають тиск насиченої пари в мм рт. ст. інгредієнтів відходу при температурі 25 (град.) С, що мають температуру кипіння при 760 мм рт. ст. не вище 80⁰С; одержану величину ділять на 760 і отримують безрозмірну величину F, яка знаходиться в інтервалі від 0 до 1);
- C_B - кількість даного інгредієнта в загальній масі відходу, в т / т; i - порядковий номер конкретного інгредієнта.

- $$K_{(сiрma)} = 1/2(\text{сума}) K_i \quad n \leq 3, \quad (2)$$

- де K_(сiрma) - сумарний індекс небезпеки.

Величина K _(сiрma)	Клас небезпеки	Ступінь токсичності
Менше 1,3	I	Надзвичайно небезпечні
Від 1,3 до 3,3	II	Високонебезпечні
Від 3,4 до 10	III	Помірно небезпечні
Від 10 і більше	IV	Малонебезпечні

Нормування утворення відходів

Згідно з Законом України «Про відходи» (стаття 7) у сфері поводження з відходами встановлюються такі нормативи:

- граничні показники утворення відходів у технологічних процесах;
- питомі показники утворення відходів, використання та втрат сировини у технологічних процесах;
- інші нормативи, передбачені законодавством.

Нормативно допустимі обсяги утворення відходів

- **Нормативно допустимі обсяги утворення відходів - це максимальний обсяг відходів, що може утворитися в результаті технологічного процесу за умови дотримання встановленого технологічного регламенту.**
- **Нормативи утворення відходів – це технологічно обумовлені питомі показники утворення відходів (на одиницю продукції, перероблення сировини, отримання енергії, проведення робіт, надання послуг тощо), що визначаються виходячи з матеріально-сировинних балансів виробничих процесів, норм витрат матеріальних ресурсів, режимів ведення робіт та ін., при умові дотримання встановлених регламентів, інструкцій, методик, стандартів, технічних умов та інших нормативних документів.**
- **Підприємства самостійно розробляють і затверджують свої нормативи утворення відходів та використовують їх для розрахунку нормативно допустимих обсягів утворення відходів.** Підприємства можуть використовувати галузеві нормативи утворення відходів для розрахунку (оцінки) власних нормативів утворення відходів з урахуванням особливостей їх виробництва, робіт, послуг тощо. Нормування утворення відходів на підприємстві виконують відповідні функціональні підрозділи (відділи, бюро, групи) - матеріальних нормативів апарату управління у взаємодії з технологічними і економічними службами, службами головних спеціалістів (головного конструктора, головного механіка), відділу матеріально-технічного забезпечення та ін., під організаційним та методичним керівництвом планово-економічного відділу.

Розрахунок нормативно-допустимих обсягів утворення відходів

- Розроблені, погоджені і затверджені у встановленому порядку **нормативи утворення відходів** є вихідною базою для розрахунку **нормативно-допустимих обсягів**.
- **Нормативно-допустимі обсяги утворення відходів визначаються як добуток нормативів утворення відходів на обсяги випуску продукції (робіт, послуг), при виготовленні (виконанні, наданні) даний вид відходу утворюється.**

Нормативи утворення відходів

- Нормативи утворення відходів розробляються для всієї номенклатури відходів і по всьому переліку продукції, перероблення сировини, надання послуг тощо, що випускаються чи здійснюються на підприємстві. Склад нормативів утворення відходів має включати:
  - **нормативи утворення відходів виробництва;**
  - **нормативи утворення відходів виробничого споживання та сфери надання послуг.**

Нормативи утворення відходів класифікуються за такими ознаками:

- а) по об'єкту виробництва:
  - на одиницю готової продукції (перероблюваної сировини тощо);
  - на одиницю напівфабрикатів – по окремій стадії технологічного процесу, технологічного переділу;
- б) по періоду дії:
  - річні (поточні);
  - перспективні;
- в) за ступенем агрегації:
  - індивідуальні;
  - групові (середньозважені);

Індивідуальні нормативи утворення відходів визначаються по кожному підприємстві (цеху, агрегату) стосовно конкретних умов виробництва продукції, отримання енергії, проведення робіт, надання послуг тощо).

Групові (середньозважені) нормативи утворення відходів встановлюються для однорідної продукції та одного виду відходів.

Номенклатура відходів виробництва встановлюється на кожному підприємстві у відповідності з особливостями продукції, що випускається, та прийнятою технологією виробництва виходячи з результатів виявлення відходів, їх інвентаризації, ідентифікації, та постановки на первинний облік.

Номенклатура відходів сфери послуг складається по кожному об'єкту проведення робіт, надання послуг тощо.

Номенклатура відходів споживання є типовою для різних груп споживачів.

У відповідності з технологічними особливостями виробництва (робіт, послуг) – нормативи утворення відходів визначаються в натуральних одиницях або процентах відносно одиниці використовуваної сировини, матеріалів або відносно одиниці продукції (робіт, послуг), у виробництві (або при здійсненні) якої даний вид відходів утворюється.

В залежності від специфічних особливостей конкретного підприємства (виробництва, технології, процесу) мають застосовуватися розрахунково-аналітичний (на основі матеріально-сировинних балансів та норм витрат сировини й матеріалів), експериментальний чи статистичний методи визначення нормативів утворення відходів або їх комбінація.

Паспортизація відходів

- **Паспортизація відходів** - системний опис відходів за певними уніфікованими вимогами (формами) і охоплює таку сукупність відомостей про відходи, яка дає найбільш повне уявлення щодо доцільних шляхів поводження з ними.
- Процес паспортизації передбачає послідовне доповнення і уточнення **паспорту відходу** з використанням місцевих, територіальних, галузевих, державних і міжнародних експертних, аналітичних інформаційних систем з відходів, а також даних, пов'язаних з поводженням з відходами, з продукцією, сировиною, іншими видами речовин, матеріалів чи об'єктів. Цілями цього процесу є:
  - уточнення назви і показників відходу, що паспортизується, для віднесення його до існуючих класів, груп, переліків та інших категорій;
  - виявлення оптимальних технологій перероблення, зберігання, транспортування, утилізації чи видалення відходу;
  - розробки пропозицій щодо заміни первинних джерел сировини паспортизованими відходами;
  - покращання технологій, що існують або проектується (в яких утворюються або прогнозується утворення) відходів з метою мінімізації їх утворення та підвищення рівня екологічної безпеки, включаючи операції поводження з відходами, що не ведуть до їх альтернативного використання;
  - визначення ефективних методів контролю відходів;
  - уточнення термінологічних, класифікаційних та інших вимог.
- На даний час в Україні існують дві форми паспорту відходів. Це Технічний паспорт відходу згідно ДСТУ 2195-99 Охорона природи. Поводження з відходами.. Технічний паспорт відходу. Склад, вміст, виклад і правила внесення змін та Паспорт відходу підприємства згідно з ДСТУ 4462.3.01:2006 Охорона природи. Поводження з відходами. Порядок здійснення операцій (Додаток Б)..
- Форми паспорту відходів заповнюються на підставі всієї наявної інформації, включаючи нормативно-технічну, технологічну документацію, дані журналів первинного обліку відходів, результати безпосередніх досліджень складу та властивостей (проведених за стандартними та сертифікованими методиками), результатів інвентаризації відходів, спеціальних актів щодо виявлення безхазяйних відходів. Заповнені паспорти уточнюють, якщо зміни в технології, де утворюються відходи, призводять до істотних відмін у їх характеристиці.

Цільові форми обліку

- ● Реєстр об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів;
- Складання реєстрових карт передбачено в рамках ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів згідно з постановою КМУ від 31 серпня 1998 р. N 1360 «Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів».
- Реєстрові карти мають містити інформацію про розміщення, технічні та екологічні характеристики ОУВ та ООУВ, кількісні та якісні характеристики відходів, що утворюються, обробляються та утилізуються, та інформацію про поводження з ними. Реєстрові карти складаються відповідно до Інструкції про зміст і складання реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, яка затверджена наказом Мінприроди N 41 від 17.02.99, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 березня 1999 р. за N 169/3462 «Про затвердження форми реєстрової карти об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та Інструкції щодо її складання».
- ● Реєстр місць видалення відходів;
- Порядок ведення реєстру місць видалення відходів, затверджений постановою КМУ від 3 серпня 1998 р. N 1216.
- Згідно з зазначеним порядком на кожне МВВ складається паспорт **місць видалення відходів** (МВВ), у якому зазначається найменування і код відходів, їх кількісний та якісний склад, походження, а також технічні характеристики і відомості про методи контролю та безпечної експлуатації. Паспорт складається власником МВВ відповідно до Інструкції про зміст і складання паспорта місць видалення відходів, затвердженої наказом Мінприроди N 12 від 14.01.99, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 лютого 1999 р. за N 60/3353 «Про затвердження Інструкції про зміст і складання паспорта місць видалення відходів».

Вимоги до діяльності щодо поводження з відходами, передусім, небезпечними

- Вимоги щодо зберігання та видалення відходів встановлюються статтею 33 Закону України «Про відходи», статтею 32 передбачені заходи щодо обмеження та запобігання негативному впливу відходів на навколишнє середовище та здоров'я людей, а особливі вимоги щодо поводження з небезпечними відходами встановлюються статтею 34.

Особливості регулювання поводження з небезпечними відходами

Усі небезпечні відходи за ступенем їх шкідливого впливу на навколишнє природне середовище та на життя і здоров'я людини відповідно до переліку небезпечних властивостей поділяються на класи і підлягають обліку.

- Відповідний клас відходів визначається виробником відходів відповідно до затверджених нормативно-правових актів
- Суб'єкт господарської діяльності, у власності або у користуванні якого є хоча б один об'єкт поводження з небезпечними відходами, зобов'язаний:
  - забезпечити запобігання забрудненню ними навколишнього природного середовища, а у разі виникнення такого забруднення - ліквідувати забруднення та його наслідки для навколишнього природного середовища та здоров'я людини;
  - вживати заходів, направлених на запобігання аваріям, обмеження і ліквідацію їх наслідків та захист людей і навколишнього природного середовища від їх впливу;
  - повідомляти про аварію, що сталася на зазначеному об'єкті, і про заходи, вжиті для ліквідації її наслідків, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та населення;
  - забезпечувати експлуатацію зазначених об'єктів і перевезення небезпечних відходів з додержанням вимог природоохоронного законодавства;
  - мати ліцензію на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами;
  - ідентифікувати об'єкти поводження з небезпечними відходами відповідно до Закону України ["Про об'єкти підвищеної небезпеки"](#);

Система контролю за сферою поведження з відходами

- Згідно зі статтею 37 Закону України «Про відходи» державний контроль у сфері поведження з відходами здійснюють центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань контролю у сфері житлово-комунального господарства, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, інші органи виконавчої влади.
- Первинний виробничий контроль у сфері поведження з відходами здійснюють у межах своєї компетенції виробники відходів.
- Громадський контроль у сфері поведження з відходами здійснюють громадські інспектори з охорони довкілля відповідно до законодавства.

Постанова КМУ №182

- 4. Віднесення суб'єкта господарювання до високого, середнього або незначного ступеня ризику здійснюється з урахуванням суми балів, нарахованих за всіма критеріями, визначеними у [додатку 2](#), за такою шкалою:
  - від 41 до 100 балів - до високого ступеня ризику;
  - від 21 до 40 балів - до середнього ступеня ризику;
  - від 0 до 20 балів - до незначного ступеня ризику.

Постанова КМУ №182

- Приклад:
- 1.застосування пестицидів та агрохімікатів - 30 балів
- 2. використання водних ресурсів понад виділені квоти -15 балів
- 3. використання земель водного фонду не за призначенням-27 балів
- 4.недотримання умов дозволу на спецводокористування -39 балів
- 5. Кількість порушень вимог законодавства протягом останніх п'яти років, що передують плановому періоду (п'ять або більше) -5
- 6. Кількість випадків недопущення інспекторів протягом останніх п'яти років, що передують плановому періоду (два або більше) -15
- 7.Утворення відходів I кл небезпеки до 1т/р 25
- 8. Утворення відходів II кл небезпеки до 10т/р 19
- 9.Утворення відходів III кл небезпеки до 500т/р 17

Витяг зі ст.55 ГКУ

- Суб'єктами мікропідприємництва є:
- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

Витяг зі ст.55 ГКУ

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Витяг зі ст.55 ГКУ

- Суб'єктами малого підприємництва є:
- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

Витяг зі ст.55 ГКУ

- Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Особливості регулювання поведження з побутовими відходами (Стаття 35-1)

Власники або наймачі, користувачі, у тому числі орендарі, джерел утворення побутових відходів, земельних ділянок укладають договори з юридичною особою, яка визначена виконавцем послуг на вивезення побутових відходів, здійснюють оплату таких послуг та забезпечують роздільне збирання твердих побутових відходів.

Збирання та вивезення побутових відходів у межах певної території здійснюються юридичною особою, яка уповноважена на це органом місцевого самоврядування на конкурсних засадах у порядку, встановленому КМУ, спеціально обладнаними для цього транспортними засобами.

Під час проектування житлових будинків, громадських, виробничих, складських та інших споруд передбачаються будівництво та облаштування контейнерних майданчиків для роздільного збирання і зберігання побутових відходів згідно з затвердженою методикою.

Великогабаритні та ремонтні відходи у складі побутових відходів мають збиратися окремо від інших видів побутових відходів.

Небезпечні відходи у складі побутових відходів збираються окремо, а також мають відокремлюватися на етапі збирання чи сортування та передаватися спеціалізованим підприємствам, що одержали ліцензії на здійснення операцій у сфері поведження з небезпечними відходами.

Перевезення побутових відходів здійснюється спеціально обладнаними транспортними засобами.

Орган місцевого самоврядування на конкурсних засадах визначає виконавця послуг з перевезення побутових відходів з певної території населеного пункту.

Захоронення побутових відходів дозволяється тільки на спеціально обладнаних для цього полігонах/звалищах.

Термічне оброблення (спалювання) побутових відходів дозволяється лише на спеціально призначених для цього підприємствах чи об'єктах.

Забороняється проектування, будівництво та експлуатація полігонів побутових відходів без оснащення системами захисту ґрунтових вод, вилучення та знешкодження біогазу та фільтрату.

Закон про хімічні джерела струму

Ст.4. Здійснення державної політики у сфері хімічних джерел струму;

Ст. 5. Державна підтримка розвитку виробництва хімічних джерел струму та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму;

Ст. 6. Державне управління у сфері хімічних джерел струму;

Ст.7 Державне регулювання у сфері хімічних джерел струму;

Ст.10. Фінансування у сфері хімічних джерел струму;

Ст.18. Заготівля відпрацьованих хімічних джерел струму

Ст.19. Екологічний грошовий заклад
хімічні джерела струму ємністю 7 А/год та більше.

(сплачується на спеціальний рахунок державного бюджету та відшкодовується після здачі відпрацьованих хімічних джерел)

Ст. 20. Умови утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму

Кодекс України «Про надра»

Стаття 14. Види користування надрами

будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод.

Стаття 22. Надання надр для захоронення відходів виробництва та інших шкідливих речовин, скидання стічних вод

Надання надр для захоронення відходів виробництва та інших шкідливих речовин, скидання стічних вод допускається у виняткових випадках при додержанні норм, правил та вимог, передбачених законодавством України.

Надра для вказаних цілей надаються відповідно до статті 19 цього Кодексу за результатами спеціальних досліджень та на підставі проектів, виконаних на замовлення заінтересованих підприємств, установ і організацій.

ГІРНИЧИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГІРНИЧИХ РОБІТ

Стаття 34. Основні екологічні вимоги у сфері проведення гірничих робіт

розташування виробничих підрозділів гірничого підприємства, складів корисних копалин і відвалів порід з урахуванням можливості проведення профілактичних заходів щодо запобігання їх самозайманню;

застосування екологічно безпечних гірничих технологій;

впровадження передових технологій проведення гірничих робіт та очищення стічних вод і відпрацьованого повітря;

раціональне використання мінеральних відходів порідних відвалів (сховищ) для повторної переробки на основі широкого застосування новітніх технологій;

організація санітарно-захисної зони між гірничим підприємством і жилими будівлями відповідно до законодавства;

запобігання осіданню, підтопленню, заболочуванню, засоленню, висушенню та забрудненню відходами виробництва поверхні землі;

запобігання несприятливому впливу водовідведення з гірничих виробок на рівень ґрунтових вод і поверхневі водні об'єкти;

зниження рівня викидів, скидів речовин, що забруднюють довкілля у процесі гірничого виробництва, та вжиття заходів щодо запобігання аварійним ситуаціям, пов'язаним із залповими та раптовими викидами і скидами;

своєчасне проведення рекультивації земель;

БЛОК 3. ЗВІТНІСТЬ

- 1-відходи (річна)- УТВОРЕННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ за 20__ рік
Терміни подання не пізніше 28 лютого. Форма звіту затверджена наказом держстату «Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) "Утворення та поводження з відходами«» від 16.06.2020 №190.

ПЕРЕВІРКА згідно наказу Мінприроди від 26 листопада 2019 року № 450.

ДЕІ перевіряється інформація п.9 Додатку 4 щодо подання/неподання Державної статистичної звітності про відходи за встановленою формою.

- 1-екологічні витрати (річна). звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища за 20__ рік. Термін подання не пізніше 28 лютого. Форма звіту затверджена наказом Держстату 23 грудня 2019 р. № 435
Акт перевірки таких питань не передбачає. Отже, в цій частині вимога ДЕІ є проти правною.

Чи включені в перелік для подання звітності: Пошук за кодом ЄДРПОУ- ENTER

Пост КМУ «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми» від 18 лютого 2016 р. № 118

- Суб'єкти господарювання у сфері поводження з відходами, діяльність яких призводить виключно до утворення відходів, для яких показник загального утворення відходів становить від 50 до 1000 умовних одиниць, щороку подають [декларацію про відходи](#) (далі - декларація) за формою згідно з додатком до постанови від 18 лютого 2016 р. № 118.

Пост КМУ «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми» від 18 лютого 2016 р. № 118

- Декларація подається один раз на рік одночасно в паперовій та електронній формі до центру надання адміністративних послуг, який передає її відповідно до органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, обласної, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (далі - дозвільний орган), або через електронну систему здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами, [порядок](#) функціонування якої визначається Міндовкіллям, до 20 лютого року, що настає за звітним.

Блок 4.

Екологічний податок за розміщення відходів

- **Екологічний податок** – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, **розміщення відходів**, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року (14.1.57) ПКУ.
- **розміщення відходів** - постійне (остаточне) перебування або захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо), на використання яких отримано дозвіл спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері поводження з відходами (14.1.223) ПКУ.

Розрахунок екологічного податку

- Основними показниками для розрахунку екологічного податку на розміщення відходів є:
  - базові ставки податку на розміщення відходів, які встановлюються в залежності від класу їх небезпеки;
  - фактична маса розміщення відходів в спеціально відведених місцях;
  - територіальний коефіцієнт, який враховує розташування місць розміщення (3,0 – в межах чи ближче 3 км від населеного пункту і 1,0 – на відстані більше ніж 3 км);
  - коефіцієнт, який враховує характер обладнання місця розміщення відходів (тобто ступінь його безпечності для навколишнього середовища);
  - спеціально створені місця складування (полігони), що забезпечують захист атмосферного повітря та водних об'єктів від забруднення – 1,
  - звалища, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів - 3).
- Суми податку, який справляється за розміщення відходів (Прв), обчислюються платниками самостійно щокварталу виходячи з фактичних обсягів розміщення відходів, ставок податку та коригуючих коефіцієнтів за формулою:

$$P_{рв} = \sum_{i=1}^n (\text{сума}) (H_{пi} \times M_{лi} \times K_{т} \times K_{о}),$$

- де: $H_{пi}$ - ставки податку в поточному році за тонну i -того виду відходів у гривнях з копійками;
- $M_{лi}$ - обсяг відходів i -того виду в тоннах (т);
- $K_{т}$ - коригуючий коефіцієнт, який враховує розташування місця розміщення відходів;
- $K_{о}$ - коригуючий коефіцієнт, що дорівнює 3 і застосовується у разі розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів.

Ставки екологічного податку (грн/т)Стаття 246.2 ПКУ

- I надзвичайно небезпечні 1405,65
- II високонебезпечн 52,2
- III помірно небезпечні 12,84
- IV малонебезпечні 5

Блок 5.

Екологічні ризики поводження з відходами Екологічне страхування

- **Екологічне страхування** — різновид страхування цивільної відповідальності власників або користувачів об'єктів підвищеної екологічної небезпеки у зв'язку з імовірним аварійним забрудненням ними довкілля та спричиненням шкоди життєво важливим інтересам третіх осіб, який передбачає часткову компенсацію збитків потерпілим.
- Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" передбачає запровадження екологічних напрямків страхування. Зокрема, видами обов'язкового страхування передбачені:
- 41) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів;

Блок 6. Відповідальність за порушення законодавства про відходи

- Економічна, адміністративна та кримінальна відповідальність за правопорушення у сфері поводження з відходами встановлюється статтею 42 Закону України «Про відходи», а саме: «Особи, винні в порушенні законодавства про відходи, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність». А статтею 43 встановлено, що підприємства, установи, організації та громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства про відходи, в порядку і розмірах, встановлених законодавством України.

Кодекс України про адміністративні правопорушення

- **Стаття 52. Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель**
- Псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, а так само невжиття заходів по боротьбі з бур'янами -
- тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян-850-1700)

Кодекс України про адміністративні правопорушення

- **Стаття 77⁻¹. Самовільне випалювання рослинності або її залишків**
- Випалювання стерні, луків, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинності або її залишків та опалого листя на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць,

Кодекс України про адміністративні правопорушення

- - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від ста вісімдесяти до трьохсот шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від дев'ятисот до однієї тисячі двохсот шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
- (15300-41140)

Кодекс України про адміністративні правопорушення

- **Стаття 82. Порушення вимог щодо поведження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення**
- **Порушення вимог щодо поведження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або**

захоронення - тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.(850-1700 грн)

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

**ІВАН
ПАЛАМАРЧУК,**
заслужений
природоохоронець
України, автор
журналу «**АгроPRO**»

